BERİKAN ELEKTRONİK BASIM YAYIM

SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.

Tel: 0 312 232 62 18 (Pbx) Fax: 0 312 232 14 99
Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6 Kızılay/ANKARA

İlgili Makama;

Berikan Elektronik Basım Yayım Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. 1998 yılında Ankara'da kurulmuş Uluslararası düzeyde faaliyet yürütmektedir, Resmi Gazete'de de yayımlanan Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği ve Doçentlik başvuruları kapsamında hem "Tanınmış Ulusal Yayınevi'' hem de "Tanınmış Uluslararası Yayınevi'' nitelikleri kategorisinde yer alan, özgün bilimsel kitaplar, çeviri yayınlar, süreli bilimsel yayın faaliyetlerinde bulunan, akademik camiada etkinliği ve saygınlığı kabul edilen uluslararası akademik bir yayınevidir. Yayınevimiz, QS World University Rankings, Times Higher Education World University Rankings sıralamasında ilk 500 içerisinde yer alan üniversitelerin birçoğunun kütüphanesinde (Oxford University Bodleian Libraries, Harward Universty, Stanford Unıversity, Beerkeley California University, Princeton University, Chicago University) kataloglanmaktadır.

Ayrıca yayımladığımız kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında da yer almaktadır. Yine yayınlarımız dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan Worldcat.Org yer almaktadır.

Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayınımız bulunmaktadır. Bu yayınların içerisinde aynı alanda farklı yazarlara ait Türkçe dışındaki dillerde (İngilizce, Almanca, Rusça, Arapça, Farsça) 20'nin üzerinde eser de yayımlanmıştır.

Yayınevimiz, konusunda uzman eğitimci ve yazarlarla birlikte kuruluşundan bu yana yürüttüğü titiz ve disiplinli çalışmalarını akademisyenler ile öğrencilerin yararlandığı ve beğendiği kitapların aranan adreslerinden biridir.

Yayınevimizin çıkarmış olduğu yayınlar ile alanındaki ürünlerin, gelişmiş ülkelerdeki örnekleriyle haklı bir şekilde rekabet ederek, şekil ve içerik bakımından uygun, teknik ve estetik açıdan üstün bir seviyeye ulaşması için çaba sarf etmekte, ayrıca; yayınlarımızın üniversite eğitiminin genel amaçlarına ve temel prensiplerine uygun bir biçimde hazırlanmasına dikkat etmektedir.

Yayınevimiz, Ankara'da hizmet etmeye devam etmektedir.

BERİKAN ELEKTRONİK BASIM YAYIM
REKLAM, TURİZM SAN. VE TİC.LTD.ŞTİ
Ahmet Deniz AĞCA

BERİKAN ELEKTRONİK BASIM YAYIM
REKLAM TURİZM SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Kültür Mah.Kızılırmak Cd.No:61/6 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 232 62 18 Fax: 0312 232 14 99
Çankaya V.D. 165 006 2479 Tic. Sic. No: 139655
Mersis No: 0165 0062 4790 0011
E-mail: berikan@windowslive.com

YABANCI DİLDE YAYINLADIĞIMIZ ESERLERİN LİSTESİ

1. **The Ontological Values of Existence From Literary Value to Ontological Value Lights Reflected in the Meaning of the Word / ISBN:** 978-625-7049-08-5
Yazar: Prof. Dr. Mehmet ÖNAL

2. **TURKEY'S DEFERRED MEMBERSHIP STATUS / ISBN:** 978.625.7049.24.5
Yazar: Tuba IŞIKHAN MÜFTÜOĞLU

3. **DAVAYA ADANMIŞ ÖMÜR –** عمری نثار مبارزه
Yazar: Prof. Dr. E. Semih YALÇIN - **Çeviren:** Babek ŞAHİT / **ISBN:** 978.625.7049.23.8

4. **İMAM MÂTÜRÎDÎ'NİN TEFSİRİ TE'VİLATÜ EHLİ'S-SÜNNE'DE (TE'VİLATÜ'L-KUR'ÂN) DİL MESELELERİ(333هـ) القضايا اللغوية في تفسير (تأويلات أهل السنة) -للإمام الماتريدي / ISBN:**
978.625.7049.22.1 **Yazar:** Ahmad Nor Adeen KATTAN

5. **Leader: Devlet Bahçeli / ISBN:** 978.605.7634.37.5
Yazar: Prof. Dr. Bilgehan GÜLTEKİN - Doç. Dr. Tuba GÜLTEKİN

6. **KIRGIZ TÜRKLERİ TARİHİ / ISBN:** 978.625.7049.17.7 تاريخ تركان قيرقيز
Yazar: Prof. Dr. Saadettin GÖMEÇ - **Çeviren:** Maksud Şahbazi

7. **STALİN İLE İHTİLAL HATIRALARIM** خاطراتم با استالين از دوران انقلاب **/ ISBN:** 978.625.7049.12.2
Yazar: Mehmet Emin RESULZADE **Çeviren:** Babek ŞAHİT **Editör:** Rıza HEYET

8. **Osmanische Frauen des 16. Jahrhunderts,dargestellt anhand publizierter Mühimme Defterleri / ISBN:** 978-625-704918-4 **Yazar:** Fatma AKAY-TÜRKER

9. **CLASSICAL SOCIOLOGY READINGS: READINGS ON GASTON RICHARD'S BOOK OF «INTRODUCTION TO SOCIOLOGY» / ISBN:** 978-625-7049-08-5
Yazar: Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK - Dr. Ali FİDAN

10. **SOCIOLOGICAL ASSAYS / ISBN:** 978.625.7049.11.5
Yazar: Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK- Doç. Dr. Ahmet Emin SEYHAN - Arş. Gör. Aynur ÇINAR

11. **Under The Dome Of Cultural Heritage / ISBN:** 978.605.7634.97.9
Yazar: Prof. Dr. Cenk DEMİRKIRAN

12. **Devlet Bahçeli Model in Political Communication: Wise Leadership**
Yazar: Prof. Dr. Bilgehan GÜLTEKİN - Doç. Dr. Tuba GÜLTEKİN **/ ISBN:** 978.605.7634.53.5

13. **Een leven, volledig toegewijd aan de publieke zaak Devlet Bahçeli Oorspronkelijke titel: Davaya adanmış ömür Devlet Bahçeli / ISBN:** 978.605.7634.35.1
Yazar: Prof. Dr. E. Semih YALÇIN - **Çeviren:** Murat GEDİK

14. **LES PROCÉDÉS NARRATIFS DANS «FEMMES» DE PHILIPPE SOLLERS**
Yazar: Mehmet SAYIN **/ ISBN:** 978.605.7501.58.5

15. **IMPRESS YOUR LISTENER A Look Inside Daily English / ISBN:** 978-605-9912-23-5
Yazar: Abdulvahit Çakır / Akbar Rahimi Alishah

16. **WEAPONIZATION OF WATER: THE CASE OF SARSANG RESERVOIR**
Yazar: Tuğba Evrim MADEN- **ISBN:** 978.605.9912.58.7

17. **ADVANCED TRANSLATION METHODS / ISBN:** 975-8736-41-8
Yazar: Dr. Ahmet Ali ASLAN - Yasin ASLAN

18. **History of Islamic Civilisation / ISBN:** 978.625.7049.25.2
Yazar: Prof. Dr. Seyfettin Erşahin

19. **THE ULEMA OF TURKEY AND TURKISTAN IN MODERN TIMES: ECONCILIATION WITH THE WESTERN REFORMS AND REGIMES / ISBN:** 978.625.7049.26.9
Yazar: Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN

20. **A study in Ordovician K-Bentonites of North America and Europe**
Yazar: Elif Bilgehan MÜFTÜOĞLU **/ ISBN:** 978-625-7049-29-0

21. **Ebu Bekir İbnü'l-Arabi ve el-Emedü'l-aksa fi şerhi Esmaillahi'l-Hüsna Adlı Eseri**
أبو بكر ابن العربي و كتابه الأمد الأقصي في شرح أسماء الله الحسني **/ ISBN:** 978-625-7049-30-6
Yazar: Prof. Dr. Ramazan BİÇER

22. **ХАКАССКИЙ ГУМАНИТАРИУМ: ТЮРКОЛОГИЯ, ИСТОРИЯ, ЭТНОГРАФИЯ, ФОЛЬКЛОР, КУЛЬТУРА, ИСКУССТВО, СОЦИОЛОГИЯ, ЭКОНОМИКА**
Yazar: Timur B. DAVLETOV **/ ISBN:** 978-625-7049-31-3

23. **FRANSIZCA DERSLERİ / УРОКИ ФРАНЦУЗСКОГО / ISBN:** 978-625-7049-35-1
Yazar: Valentin RASPUTİN - **Çeviren:** İmren ARBAÇ

25. **Сказкотерапия в практике детского клинического психолога в России / ISBN:** 978-625-7049-49-8 Автор и составитель: **Панфилова Марина Александровна**
Yazar: Marina PANFILOVA

26. **HISTORY OF RELIGIONS IN TURKEY AND REFLECTIONS ON INTERRELIGIOUS RELATIONS / ISBN:** 978-625-7049-19-1 **Yazar:** Prof. Dr. Ali İsra GÜNGÖR

27. **Background of Turkish Popular Piety and Islam among Chuvashes**
Yazar: Durmuş ARIK **/ ISBN:** 978-625-7049-50-4

28. **Общие принципы профессиональной деятельности педагога**
Yazar: КЯМАЛЯ ТАХСИН КАРИМОВА (Kamala Tahsin KARİMOVA) **/ ISBN:** 978-625-7049-36-8

29. **SHAMANISM: THE ANCIENT TURKIC CIVILIZATION / ISBN:** 978-625-7049-53-5
Yazar: Timur B. DAVLETOV

30. **INNOVATIVE APPROACHES IN SOCIAL SCIENCES IN THE CONTEXT OF ARCHAEOLOGY, HISTORY, HISTORY OF ART, PHILOLOGY AND INTERNATIONAL RELATIONS / ISBN:** 978-625-7049-67-2
Yazar: Nükhet ELTUT KALENDER

31. **TOXIC THESES on CINEMA AND IDEOLOGY / ISBN:** 978-625-7049-76-4
Yazar: Engin Kurtay & Ali Polat

32. **TOXIC THESES on GEOPOLITICS / ISBN:** 978-625-7049-51-1
Yazar: Engin KURTAY & Prof. Şener ÜŞÜMEZSOY

33. **Exploring Turkey's Energy Relations with Sub-Saharan Africa**
Yazar: Safa USLU **/ ISBN:** 978-625-7049-52-8

34. **FROM FOUNDING VIOLENCE TO TERRORISM: PARTISAN IN CARL SCHMİTT'S POLITICAL PHILOSOPHY / ISBN:** 978-625-7049-93-1 **Editör:** Hüdayi SAYIN

35. **An Evaluation of Part-Time Work in the European Union Countries: A Cross-National Comparative Analysis / ISBN:** 978-625-7254-34-2 **Yazar:** Dr. Çağlar DOĞRU

36. **ENDOCRINE AND METABOLIC DISEASES** / **ISBN:** 978-625-7457-61-3
Editörler: MD., Prof. Zahide DOĞANAY - MD., Ayşe YILMAZ - MD., Münire BABAYİĞİT

37. Editörler Dr. İsmet GÜN, Dr. Ali Cenk ÖZAY ve Dr. Özlen EMEKÇİ ÖZAY'ın **"FERTILITY SPARING APPROACHES IN GYNECOLOGIC CANCERS" / ISBN:** 978-625-7254-81-6**"**

38. Editörler Assoc Prof Dr Ali Cenk Özay, Assoc Prof Dr Özlen Emekçi Özay, Assoc Prof Dr İsmet Gün'ün **"GYNECOLOGIC EMERGENCIES" / ISBN:** 978-625-8365-35-1**"**

39. Editörler Doç. Dr. Özlen EMEKÇİ ÖZAY – Doç. Dr. Ali Cenk ÖZAY'ın **"OBSTETRIC EMERGENCIES" / ISBN:** 978-625-7457-86-6**"**

40. Editörler Prof. Yurdanur Dikmen, Assoc. Prof. Dilek Yılmaz'ın **"CURRENT APPROACHES IN HEALTH SCIENCES" / ISBN:** 978-625-7254-76-2**"**

41. Editörler Prof. Yurdanur Dikmen, Assoc. Prof. Dilek Yılmaz'ın **"CURRENT APPROACHES IN HEALTH SCIENCES-II" / ISBN:** 978-625-7254-99-6**"**

42. Yazar Dr. Öğretim Üyesi Hayriye ALP'in **"COVID AND TRADITIONAL COMPLEMENTARY MEDICINE APPLICATIONS" / ISBN:** 978-625-7457-07-1**"**

43. Editörler Mert TANAL ve Emre BOZKURT'un **"ESSENTIAL PRINCIPLES OF PANCREATIC CYSTIC NEOPLASMS" / ISBN:** 978-625-7254-77-9**"**

44. Yazar Prof. Dr. Muamer Suljić'in **"PROPEDEUTIKA INTERNE MEDICINE" / ISBN:** 978-625-7254-63-2**"**

45. Yazar Roza Djoleva Tolevska'nın **"ОРТОПЕДСКИ БОЛЕСТИ" / ISBN:** 978-625-7254-69-4**"**

46. Yazar Eldar QASIMOV ve Çeviren Sabina İSRAFİLOVA'nın **"ЦИТОЛОГИЯ (SİTOLOJİ)" / ISBN:** 978-625-7254-58-8**"**

47. Editör Sanem A. AYKAN'ın **"HANDBOOK OF SACROILIAC JOINT" / ISBN:** 978-625-7254-79-3**"**

48. Yazar Hayriye ALP / "**COPMLEMENTARY MEDICINE AND ADDICTION" / ISBN:** 978-625-6428-38-6

49. Yazar Alice KHACHIAN'ın **"CHANGE MANAGEMENT MODEL FOR NURSING FACULTIES" / ISBN:** 978-625-6591-24-0

TARİH EĞİTİMİNDE BİR EKOL:

PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN'A ARMAĞAN

Editörler:
Prof. Dr. Necdet HAYTA - Prof. Dr. Bahri ATA - Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL
Doç. Dr. Tuğba BELENLİ - Arş. Gör. Selen YAKAR

BERİKAN YAYINEVİ

TARİH EĞİTİMİNDE BİR EKOL:
PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN'A ARMAĞAN

Editörler:

Prof. Dr. Necdet HAYTA
Prof. Dr. Bahri ATA
Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL
Doç. Dr. Tuğba BELENLİ
Arş. Gör. Selen YAKAR

TARİH EĞİTİMİNDE BİR EKOL:
PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN'A ARMAĞAN

Editörler:

Prof. Dr. Necdet HAYTA
Prof. Dr. Bahri ATA
Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL
Doç. Dr. Tuğba BELENLİ
Arş. Gör. Selen YAKAR

Ankara, 2023

TARİH EĞİTİMİNDE BİR EKOL: PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN'A ARMAĞAN

Editörler:

Prof. Dr. Necdet HAYTA - Prof. Dr. Bahri ATA - Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL
Doç. Dr. Tuğba BELENLİ - Arş. Gör. Selen YAKAR

ISBN: 978-625-6591-34-9

Basım Tarihi: Aralık, Ankara, 2023

Genel Yayın Yönetmeni
Ahmet Deniz AĞCA

Sayfa Düzeni-Kapak Tasarım
Nurhan AY

Baskı & Cilt
Berikan Ofset Matbaa
Ergazi Mh. 2306 Sk. No: 70 Y.Mahalle-Gersan/ANKARA

BERİKAN YAYINEVİ
Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6 Çankaya-Kızılay/ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18 - Belgegeçer: (0312) 232 14 99

© Copyright 2023

BERİKAN YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 47109

Bu baskının bütün hakları yazarına aittir. Yazarın yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

TÜBA'nın katkılarıyla yayınlanmıştır.

BİLİM VE DÜZENLEME KURULU:

Prof. Dr. Refik TURAN
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ
Prof. Dr. Necdet HAYTA
Prof. Dr. Yasemin DEMİRCAN
Prof. Dr. Hamza KELEŞ
Prof. Dr. Selma YEL
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Prof. Dr. Cengiz DÖNMEZ
Prof. Dr. Bahri ATA
Prof. Dr. Güray KIRPIK
Prof. Dr. Uğur ÜNAL
Prof. Dr. Nejla GÜNAY
Prof. Dr. Ş. Gülin KARABAĞ
Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL
Prof. Dr. Bülent AKBABA
Prof. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA
Prof. Dr. Meliha KÖSE
Doç. Dr. Togay Seçkin BİRBUDAK
Doç. Dr. Tuğba BELENLİ
Doç. Dr. Koray TOPTAŞ
Doç. Dr. A. Nihan EROL ŞAHİN
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan PALA
Arş. Gör. Tuğba ORTAÇ
Arş. Gör. Selen YAKAR
Arş. Gör. İbrahim Onur YILMAZ

İÇİNDEKİLER

TAKDİM xiii

TARİH EĞİTİMİNDE BİR EKOL: PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN
/ Arş. Gör. Selen YAKAR xv

"MÜDÜRÜM..."
/ Prof. Dr. Ziya SELÇUK xxxi

"İYİ BİR İNSAN VE ÇOK VEFALI BİR DOST..."
/ Prof. Dr. Enver HASANOĞLU xxxiii

"HOCALIKTAN EMEKLİ OLUNMAZ, YALNIZCA RAHMETLİ OLUNUR."
/ Prof. Dr. Reşat GENÇ xxxv

PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN'IN EĞİTİMCİ VE YÖNETİCİ KİMLİĞİ
/ Necdet HAYTA - Selen YAKAR - Orkun YAVUZ 1

KASTAMONU'NUN YETİŞTİRDİĞİ BİR DEĞER: PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN VE ÇALIŞMALARI
/ Selahattin KAYMAKCI 23

EĞİTİMİN GELECEĞİNİN TARİHİ
/ Adnan ALTUN 41

MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E TÜRKİYE'DE ANAYASAL GELİŞMELER
/ Adnan SOFUOĞLU - Mustafa SAMUR 57

TAHRİR DEFTERLERİNE GÖRE OSMANLI FETHİNDEN SONRA ARNAVUTLUKTA HRİSTİYAN VE MÜSLÜMAN NÜFUS DEĞİŞMELERİ
/ Ahmet Hasan CEBECİ - Güray KIRPIK 73

TARİHÇİ VE TARİH EĞİTİMCİSİ AKADEMİSYENLERE GÖRE OSMANLI KLASİK DÖNEMİ ÖĞRETİMİNİN PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
/ Ahmet ŞİMŞEK - Mehmet Alper CANTİMER 81

OĞUZLARDA YAY SEMBOLÜ
/ Ayhan PALA 109

ATATÜRK VE TARİH ÖĞRETİMİ / EĞİTİMİ
/ Ayşegül DÖNMEZ 117

ORD. PROF. REŞAT KAYNAR'IN TARİHÇİLİĞİ, MİLLÎ EĞİTİM MESELELERİ VE TARİH EĞİTİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ
/ Bahri ATA 135

EĞİTİMDE TİYATRO VE TARİH ÖĞRETİMİNDE TİYATRONUN YERİ
/ Cemile AÇIL - Ş. Gülin KARABAĞ 171

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ATATÜRKÇÜLÜKLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ
/ Cengiz DÖNMEZ - Osman SABANCI 197

SÖZLÜ TARİH YÖNTEMİNİN FAYDALARI VE SINIRLILIKLARI: BİR METASENTEZ ÇALIŞMASI
/ Çiğdem KAN 215

DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA BİR ANALİZ: FATİH SULTAN MEHMET
/ Emine ALTUNAY ŞAM 235

EBEVEYNLERİN SÖZLÜ TARİHLE DEĞER ÖĞRETİM SÜRECİNE KATILIMI
/ Emine Demirci DÖLEK - İlker DERE - Muhammed SARI 269

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA İNSAN HAKLARI
/ Esra İZMİR 289

OSMANLI NÜFUS VE TEMETTUÂT DEFTERLERİNE GÖRE ARAÇ AKTAŞ KÖYÜ
/ Eyüp AKMAN 305

DİJİTAL TARİH
/ Fatih BERK 317

TARİHSEL AKIL YÜRÜTME AÇISINDAN DERS KİTABININ TARİHÇİYE UYUMUNU KEŞFETMEK
/ Fatma GÜLTEKİN 331

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KARAR VERME BECERİSİ
/ Filiz Arzu YALIN 355

MAARİF VEKALETİ İHSAİYAT MECMUASINA GÖRE 1925-1926 SENESİNDE KASTAMONU VE ÇANKIRI'NIN EĞİTİM DURUMU
/ Gönül Türkan DEMİR 367

KADIN TARİHİ ÖĞRETİMİNDE II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ VE TOPLUMSAL BELLEĞİN İNŞASI: KADINLAR DA ORADAYDI! PROJESİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME
/ Gülçin DİLEK - Dursun DİLEK 385

ÇİZGİNİN DİLİ ÜZERİNDEN CUMHURİYET'İN İLK İSTİKLAL MAHKEMESİ
/ Hakan UZUN - Şakire ÇİMENLİ 405

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN TARTIŞMALI VE HASSAS KONULARIN ÖĞRETİMİYLE İLGİLİ UYGULAMALARI
/ Hasan GÜNAL - Ramazan KAYA 423

TARİH EĞİTİMİNDE DEĞER KAZANDIRMA AÇISINDAN İLK TÜRK-İSLAM ESERLERİNİN YERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: KARŞILAŞTIRMALI ÜÇ ESER ÖRNEĞİ
/ Hasan IŞIK - Soner KORKMAZ 447

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE YENİ BİR YAKLAŞIM: HAFIZA MEKANLARI
/ Hilal MERT - Nadire Emel AKHAN 477

TARİH DERSLERİNDE TARİHSEL DÜŞÜNMENİN ÇEŞİTLİ ETKİNLİKLER KULLANILARAK ÖĞRETİMİ
/ Hülya SADIK YILMAZ - Hamza KELEŞ 503

TÜRKİYE'DE EĞİTİMİN GRİ ALANI: GÖÇMEN, MÜLTECİ, SIĞINMACI STATÜLERİ, BELİRSİZLİKLER, TANIMLAR VE AÇIK KAPI POLİTİKASI
/ Hüseyin KÖKSAL 521

ZEUGMA MOZAİK MÜZESİ VE BAKIRCILAR ÇARŞISI ÖZELİNDE GAZİANTEP'İN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDEKİ POTANSİYELİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA
/ İbrahim DAMAR - Servet ÜZTEMUR 543

MİLLİ EĞİTİM ŞÛRALARINDA ANA DİLİ VE YABANCI/İKİNCİ DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
/ İbrahim Fatih DEMİREL 575

KÜTAHYA İLİNDE YAŞAYAN MÜLTECİLERİN ETİKETLENMESİNE YÖNELİK BAKIŞ AÇISININ DEĞERLENDİRİLMESİ
/ İbrahim SARI - Hafize ER TÜRKÜRESİN 589

BİLİMSEL SÜREÇ BECERİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİYLE İLİŞKİSİ
/ Kadir Can ERBUDAK 605

WEB 2.0 ARAÇLARININ TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANIMI
/ Kamuran ÖZDEMİR 619

TARİH EĞİTİMİNDE SANAL GERÇEKLİK (VR) KULLANIMI: İLKÇAĞ TARİHİ ÖRNEĞİ
/ Koray TOPTAŞ - Sevgi KAÇMAZ 633

ÇİZGİNİN DİLİ ÜZERİNDEN CUMHURİYET'İN İLK İSTİKLAL MAHKEMESİ

Hakan UZUN*

Şakire ÇİMENLİ**

GİRİŞ

İnsanoğlu meramını sadece kelimelerle anlatabilseydi resim ve fotoğraf sanatının hiç icat edilmemiş olması gerekirdi. Tarihi karakterler, mekanlar, savaşlar, olaylar ve olgular yalnızca kelimeler ile sınırlandırılsaydı tarihe mâl olmuş her şey subjektif bir kurgunun ötesini aşamazdı. Örneğin Mevlâna, Fatih Sultan Mehmet, II. Mahmut, Sultan Abdülmecit, Sultan Abdülaziz, Padişah II. Abdülhamit, Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa, Kazım Paşa vb gibi tarihe mal olmuş kişiler; Namık Kemal, Şinasi, Ziya Gökalp, Ali Suavi gibi düşünürler; Topkapı, Yıldız, Dolmabahçe, Çırağan Sarayı gibi mekanlar yalnızca sözcüklerden ibaret olsaydı ortaya çıkan sonuç kişilerin hayal dünyasında inşa ettiği öznel montajların ilerisine geçemezdi. Radyo ve televizyonun olmadığı Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde bu gerçeklikten hareket eden basın, bilgi alışverişinin iskeletini her ne kadar daha çok kelimeler üzerine kurmuşsa da sözcükleri ete ve kemiğe büründürüp giydirmede, insan beyninde şekillendirip somutlaştırmada hayalden gerçeğe indirgemede karikatür, resim, fotoğraf gibi materyallerden de istifade etmeyi ihmal etmemiştir. Esasında Cumhuriyet Dönemi iktidarlarının basınla ilk sınavı olan Hint Müslümanları liderlerinden Ağa Han ve Emir Ali'nin mektubunu yayınlayan gazetelerle/gazetecilerle ilgili kurulan İstanbul İstiklal Mahkemesi'nin çalışma sürecini bir kez daha "sözcüklerle" ortaya koyma malumun ilamından başka bir şey değildir. Lakin söz konusu olan olayda malum olmayan böylesi bilinen bir gelişmenin -kelimelerden öte- karikatürler üzerinden gözler önüne serilmemiş olmasıdır. Bu minvalde İstanbul İstiklal Mahkemelerine konu olan gazeteciler davası olayını ve olayda geçen kişileri beyinde netleştirme, kurgudan gerçeğe indirgeme, görsel bir şölene dönüştürme hissiyatı araştırmanın

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, hakanuzun@ankara.edu.tr, https://orcid.org/0000-0001-5427-8268.

** Dr. Öğr. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, akirecimenli@comu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0001-7993-7995.

neden bir kez daha ele alındığını ve diğer incelemelerden farkını ortaya koymuştur. Bu görsel farklılığı izah etme düşüncesinden ilham alan araştırma; simgeler, boyutlar, semboller, renkler gibi göstergelerin açık ve örtük anlamlarını irdeleyen "göstergebilim" (Rifat, 2009, s.11; Guiraud, 1975; Erkman,1987; Barthes, 1979) ile terimlerin sözdizimsel ve semantik (Fettahoğlu, 2019, s.212-221) manasının ötesini araştıran "söylem analizi" metotlarından istifade etmiştir. (Çelik & Ekşi, 2013, s.99-117) Lakin Hint Müslümanları liderlerinin yolladığı mektuplar nedeniyle başlayan bu olayı karikatürler üzerinden izah etmeden önce konunun sebep-sonuç bağlantısının daha rahat kurulması ve daha doğru çıkarımların yapılabilmesi adına meselesinin tarihi künyesine de çalışma sırasında değinilmiştir.

Tarihsel Arka Plan

23 Nisan 1920'de açılan TBMM'nin ülkede asayiş ve otoriteyi sağlamak için başvurduğu ilk yasal düzenlemelerden biri Hıyanet-i Vataniye Kanunu (29 Nisan 1920) olmuştur. Ancak bu kanundan beklenen sonucun alınamaması TBMM'yi daha radikal çözümlere yöneltmiştir. (Aybars, 2009, s. 54) Bu bağlamda TBMM, Fransız İhtilali'nin akabinde (10 Mart 1793) kurulan ve *"İnkılâp düşmanı her teşebbüsü, hürriyet, eşitlik, birlik, cumhuriyetin bölünmezliği, devletin iç ve dış güvenliği aleyhindeki her suikastı ve krallığı tekrar kurmayı hedefleyen bütün komploları muhakeme etmek."* gibi yetkileri bulunan, (Soboul, 1969, s. 326) kararlarının temyiz edilemediği, üyelerini Convention'un (Meclisin) seçtiği "İhtilal Mahkemeleri'yle" (Lefebvre, 2009, s. 329) benzerlik gösteren İstiklal Mahkemeleri'ni tesis etmeye girişmiştir. TBMM'nin bu doğrultuda yaptığı -cephe gerisindeki asayişi sağlamak ve asker kaçaklarının önüne geçmek amacıyla- Firariler Hakkında Kanun (11 Eylül 1920) İstiklal Mahkemeleri'nin yasal dayanağını oluşturmuştur. (TBMM Zabıt Ceridesi,11 Eylül 1920, s. 93-101) Firariler Hakkında Kanuna 26 Eylül 1920'de yapılan bir ilave ile yetki ve çalışma alanı genişletilen bu mahkemelere; asker kaçaklarının yanı sıra soygun, iç güvenliği bozma, gasp, bozgunculuk, casusluk gibi davalara bakma yetkileri de tanınmıştır. Millî Mücadele Dönemi'nde çalışan bu olağanüstü mahkemeler 17 Şubat 1921 tarihinde Ankara İstiklal Mahkemesi haricinde kapatılmıştır. 31 Temmuz 1922 yılında "İstiklal Mehakimi Kanunu" kabul edilip mahkemelerin görev ve yetkileri yeniden belirlenip sınırlandırılmışsa da 1 Ağustos 1922'de meclis kararı ile faaliyetleri sonlandırılmıştır. Bu evrede kurulan ve 9 Mart 1923'ten 11 Mayıs 1923'e kadar görev yapan Elcezire İstiklal Mahkemesi Cumhuriyetin ilanından önce çalışan son İstiklal Mahkemesi olmuştur. (İstiklal Mahkemeleri, C:1,2015, s.4)

TBMM, Millî Mücadele'yi zaferle taçlandırarak yeni ve bağımsız bir devlet olduğunu dünya milletlerine kabul ettirmiştir. Yeni kurulan bu devlet elde ettiği başarısının sürekliliğinin ancak ekonomik ve siyasî yönden güçlü, çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşan bir Türkiye ile mümkün olabileceğini görmüştür. Bu amaca ulaşmak için yeni bir devlet ve toplum modelinin oluşturulması gerekliliğine inanan Mustafa Kemal Paşa 1922'de Saltanatın kaldırılmasında 1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Lakin Osmanlı devlet ve toplum düzeninden tamamen kopuşun ilk ciddi emareleri olan bu değişimlerin ve dönüşümlerin, toplumun tümü tarafından aynı derecede kabul görüp benimsenmesi kabil olmamıştır. Bu değişimlere ve dönüşümlere ayak uyduramayan ve muhalif bir kanadı vücuda getirenler arasında Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çevresinde bulunan arkadaşları da yer almıştır. Esasında yaşanan bu gelişmelerin daha da belirgin hale getirdiği Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik olan böylesi bir muhalefet olgusu yeni bir şey değildi. Nitekim I. TBMM'de oluşan İkinci Grup'un, (Tunçay, 1981, s. 46) Millî Mücadele sırasında Mustafa Kemal Paşa'ya yaptığı sert muhalefet herkesin malumuydu. (Demirel, 1995, s. 383-384; İnönü, 1987, s.107-108) Birinci Meclisin 1 Nisan 1923'te kendini feshetmesi üzerine yapılan seçimlerle oluşturulan II. TBMM mebuslarını her ne kadar Mustafa Kemal Paşa'nın başında bulunduğu Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin gösterdiği adaylar kazanmış (Atatürk, 1991,s. 519-520) İkinci Grup tamamen tasfiye edilmişse de bu durum Meclis'teki muhalefeti ortadan kaldıramamıştır. (Sezgin ve Şaylan,1995, s.2046)

Kökeni I. Meclise kadar dayanan bu fikri kutuplaşmalar millet egemenliği yönünde atılan ve eski sistemi temelinden değiştiren hamleler ile daha da derinleşmiştir. (Atatürk, 665-674 ve 802-820) Bu fikri farklılıktan hareket eden bazı kesimler halifeyi, saltanat konumuna getirmek için bir uğraş içine girmiş (Atatürk, s. 684) ve bu konuda bilhassa İstanbul basınından da destek görmüşlerdir. (Aybars, 2009, s. 170; Akandere, 2001, s. 24-136)

TBMM'nin gerçekleştirdiği bu radikal atılımları içselleştiremeyen ve muhalif tarafta yer alıp hükümete ağır eleştiriler yönelten İstanbul gazeteleri arasında Tanin (Hüseyin Cahit Yalçın), Tevhid-i Efkâr (Ebuziyya Velit Bey) gibi gazeteler bulunmaktaydı. (Uzun, 2005, s. 149-150; Atay, 1980, s.382)

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında yaşanan gelişmelerin hilâfetin kaldırılmasına doğru evrildiğini düşünen gazetecilerin, halifeliğin bekası ve yahut feshi yönünde yazılar kaleme aldığı esnada Rauf Bey'in (Orbay) 1 Kasım 1923'te Vatan (Vatan ,1 Kasım 1923) ve Tevhid-i Efkâr gazetesine verdiği röportajda : "*...Bilahare şekli cumhuriyetin bir günde takarrür ettirilerek ilanı halkça gayr-i mesul zevat tarafından tertip edilen bir şeklin emr-i vaki halinde ihdas edildiği*

fikri ve endişesi hasıl oldu..." (Tevhidi Efkâr,1 Kasım 1923) sözleriyle Cumhuriyet'in ilanının aceleye getirildiğini ve devlet başkanlığı makamında halifenin oturması gereğini ima etmesi meseleyi başka bir boyuta taşımıştır. (Atatürk, s.817; Yalman,1997, s.904; Orbay, 1993, s.139-141)

Bu gelişmelerin ardından 9 Kasım 1923 tarihinde Hüseyin Cahit'in Tanin'de neşrettiği "Halife Hazretleri" başlıklı yazısında halifenin istifa etmesi halinde yaşanacak gelişmeleri sıralayıp Mustafa Kemal Paşa'nın diktatörlüğe gideceğine dair endişeli olduğunu belirtmesi, (Aybars, 2009, s. 173) 10 Kasım 1923'de İstanbul Baro Başkanı Lütfi Fikri Bey'in yine aynı gazetede "*Huzur-u Hazret-i Hilafetpenahiye Açık Bir Arîza*" (Tanin,10 Kasım 1923) ismiyle yayımladığı yazısında halifenin istifa etmeyip[1] direnmesi gereğini telkin etmesi siyasi atmosferi iyiden iyiye germiştir. Aslında Mustafa Kemal Paşa böylesi bir durumun önüne geçmek için İzmit'te bir basın toplantısı yapmış (16-17 Ocak 1923) ve bu toplantıda yapacağı icraatlar konusunda gazetecileri aydınlatıp çağdaşlaşma eylemlerinin karşısında durmamalarını istemişse de gelinen son aşama bu durumun aksi yönde ilerlediğini göstermiştir.

Hindistan Müslümanları Liderlerinin Gönderdikleri Mektubun Gazetelerde Yayımlanması ve İstanbul İstiklâl Mahkemesi'nin Kurulması

Paşaların içinde bulunduğu, İstanbul ile Ankara basınının da müdahil olduğu (Yalman, 1997, s. 907) bu hassas evrede Hint Müslümanları liderlerinden olan Emir Ali ve Ağa Han'ın halifelik makamına dair Cumhurbaşkanı ve Başbakan'a yazdığı- İstanbul gazetelerine de gönderilen- mektubun (Tanin, 5 Aralık 1923; İkdam, 5 Aralık 1923; Tasviri Efkâr, 6 Aralık 1923, Sert,1995, s.47-48; Mercan, 2018, s.224-225) ilgili makamların eline ulaşmadan 5 Aralık 1923'de Tanin (Yalçın, 2000, s.370-372) ve İkdam'da, 6 Aralık'ta ise Tevhid-i Efkâr da neşredilmesi (Bengi, 2016,s.352) siyasi sahada yaşanan bu gerginliği adeta fırtınaya dönüştürüp çıkmaz bir yol ayrımına sokmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın

[1]Lütfi Fikri Bey 10 Kasım 1923 tarihli Tanin gazetesinin "*Huzur-u Hazret-i Hilâfetpenâhîye, Açık Bir Arîza*" başlıklı yazısı ile Akşam gazetesinin 15 Ekim 1923 tarihli nüshasında yayımlanan "*Lütfi Fikri Bey, Meşrutiyet Tarafdârı*!", "*Necmeddin Sadık Bey'e Cevaplarım*" başlıklı yazılarından dolayı Baro Reisi Lütfi Fikri Bey gözaltına alınmıştır. (TBMM, *İstanbul İstiklâl Mahkemesi Zabıtları*. 2015, Cilt:2, Ankara: TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi,4). Yargılanmasına 19 Aralık'ta yargılanmaya başlanan Lütfi Fikri Bey'in davası 27 Aralık'ta sonuçlanmıştır. Sonuçlanan davada Lütfi Fikri Bey -Tanin ve Akşam gazetelerinde kaleme aldığı yazıları ile Saltanatın kaldırılmasıyla ilgili hükme aykırı neşriyatta bulunduğu için- Hıyanet-i Vataniye Kanunu gereğince suçlu bulunup beş yıl küreğe mahkûm edilmiştir. Lütfi Bey'in yargılama aşamalarının detayları için bakınız: *TBMM İstiklâl Mahkemeleri Arşivi*, K001, D001, G001 ile K001-D001-G011-072; TBMM, *İstanbul İstiklâl Mahkemesi Zabıtları*. (2015), Cilt:2, Ankara: TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi, s. 15-17.

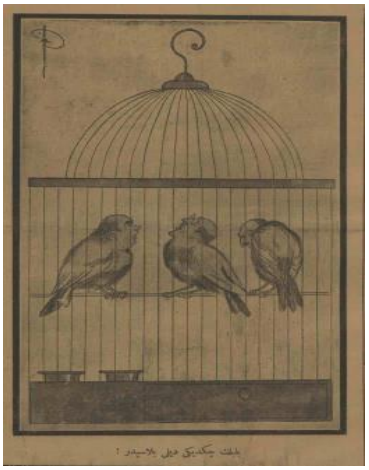
Halifeliğin kaldırılmasına ve Türk devrimlerine karşı olan çevrelerin Halifeye verdiği önemi göstermek amacıyla yayınladığını düşündüğü (Aybars, 2009, s. 175) bu mektuplar İstanbul basını ile iplerin kopmasına ve başbakan İsmet Paşa'nın konuyu 8 Aralık 1923'te meclis gizli oturumunda gündeme getirmesine neden olmuştur. İsmet Paşa, Ağa Han ve Emir Âli'nin İngiliz Hükümeti ile İngiliz kralının en yakın adamları ve sadık tebaası olduğunu mektupların İngiliz Hükümetinin bilgisi haricinde gönderilmediğini izah etmesinden sonra mektubu yayımlayan gazetecilerin Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun birinci maddesine göre suç işlediklerini belirtip İstanbul'a bir İstiklal Mahkemesi gönderilmesini teklif etmiştir. Mecliste gizli oturumdan sonra yapılan açık oturumda önerilen "*Hıyanet-i Vataniye Kanununun birinci maddesinin tadili hakkında kanun ve İstanbul'da bir İstiklâl Mahkemesi kurulmasına dair*" teklif 63'e karşı 89 oyla kabul edilip İstanbul'da bir İstiklâl Mahkemesi'nin kurulması karara bağlanmıştır.(TBMM, İstanbul İstiklâl Mahkemeleri Zabıtları ,s.3) Oluşturulan bu mahkemenin başkanlığına ise İhsan Bey (Eryavuz), Müddei-i Umumiliğine Vasıf Bey (Hüseyin Vasıf Çınar) azalıklarına Refik Bey (Bekir Refik Koraltan), Asaf (Asaf Süleyman (Doras) Bey, Cevdet Bey'ler (Mehmetali Cevdet Barlas) getirilmişlerdir. (TBMM Zabıt Ceridesi, Altmış Dördüncü Birleşim, 8 Aralık 1923, C:4, Devre II, s.128) Mahkemenin, İstanbul'a hareketinden önce verdiği talimat çerçevesinde Ağa Han ile Emir Ali'nin mektuplarını yayınlayan İkdam gazetesi sahibi Ahmet Cevdet, Tevhid-i Efkâr gazetesi sahibi Velit Ebüziyya, Tanin gazetesi sahibi Hüseyin Cahit 8 Aralık'ta vatana ihanet, devletin iç ve dış güvenliğini bozmak, hükümeti devirmek suçlarından dolayı gözaltına alınıp sonrasında tutuklanmış (Vatan, 10 Aralık 1923;Yalman,1997, s.907) akabinde ise incelemeler başlamıştır. (Tanin,10-15 Aralık 1923) Ayrıca yine aynı gün mahkeme heyetinin verdiği talimatla İstanbul Baro Başkanı Lütfi Fikri Bey ile sonrasındaki günlerde Adana'da Mücâdele gazetesi sahibi Abdülkadir Kemalî (Öğütçü) Bey de gözaltına altına alınmıştır. (M. Demirel,1995, s.106-114; Yalman, 1997, s. 909)

Gazetecilerin tutuklanması ve tutuklu gazetecilere isnat edilen iddialar basın dünyasında son derece tepkiyle karşılanmış, başta maznun gazeteciler kendi gazetelerinde tepkilerini dile getirirken(Tanin,10-15 Aralık 1923) İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Halit Ziya Bey (Uşaklıgil) (Aybars, 2009, s. 179-180) Ahmet Emin Yalman gibi kalemlerde verdikleri beyanatlar ile gazetecileri desteklemişlerdi (Tanin, 3 Ocak 1924) Maznun gazetecilerin duruşmalarda Ağa Han ile Emir Ali'nin gönderdikleri mektubu gazetecilik mesleğinin gereği olarak yayınladıklarını herhangi bir kasıt taşımadıklarını belirtip adaletin tecelli etmesini talep etmişlerdir. 31 Aralık'ta çalışmalarını tamamlayan ve 2 Ocak 1924'te kararını açıklayan mahkeme gazetecilerin kasıtlı bir amaç

gütmediğine kanaat getirip beraatlerine karar vermiştir. Bu esnada 15 Aralıkta tutuklanan ve 19 Aralıkta duruşması başlayan İstanbul Baro başkanı Lütfü Fikri Bey hakkındaki karar 27 Aralık'ta açıklanmış (Tanin,28-29 Aralık 1923) ve Lütfi Fikri Bey, Tanin ve Akşam gazetelerinde kaleme aldığı yazıları ile Saltanatın kaldırılmasıyla ilgili hükme aykırı neşriyatta bulunduğu için Hıyanet-i Vataniye Kanunu gereğince suçlu bulunup beş yıl küreğe mahkûm edilmiştir.(TBMM İstiklâl Mahkemeleri Arşivi,K001,D001,G001&K001-D001-G011-072;TBMM İstiklâl Mahkemesi Zabıtları, Cilt 2 ,2015, s. 15-17) Diğer taraftan "saltanat lehinde bulunmak" amaçlı yayın yapmaktan dolayı yargılanan Abdülkadir Kemalî Bey'in davası İstanbul İstiklal Mahkemesinde değil de Adana Bidayet Mahkemelerinde görülmüş ve 28 Aralık'ta beraatına hükmedilmiştir.

İstanbul İstiklal Mahkemesi faaliyetini tamamladıktan bir ay sonra Mustafa Kemal Paşa İzmir'de 5 Şubat 1924'te yargılanan gazetecilerin de iştirak ettiği bir görüşme tertip etmiştir. İzmir'de organize edilen ve iktidarla İstanbul basını arasındaki buzları eritmek amacını da güden bu toplantıya: Ahmet Emin (Vatan), Hüseyin Cahit (Tanin), Ahmet Cevdet (İkdam), Hüseyin Şükrü (Tercüman-ı Hakikat), Celal Nuri (İleri), Necmettin Sadık (Akşam), Mehmet Asım (Vakit) gibi gazeteciler katılmıştır. Lakin Velit Ebüzziya 3 Şubat 1924'te Tasviri Efkâr'da (Tasviri Efkâr, 3 Şubat 1924) gazetecilerin Cumhurbaşkanıyla görüşeceğini ve bu görüşmenin de baskıyla yapıldığını yazması toplantıya alınmasına neden olmuştur. (Tanin, 6 Şubat 1924; Vakit, 6 Şubat 1924; Azman,1994, s. 106-107; Aybars, 2009, s.194; Bengi, 2016, s.360-362)

Cumhuriyet tarihinin ilk gazetecilik davasının "kelimelerle" izahından sonra aynı olayın karikatürlerle gözler önüne serilmesine bakılacak olunursa şöyledir:

(Akbaba,17 Aralık 1923)

Akbaba dergisinin Hint Müslümanları liderlerinden Ağa Han ve Emir Ali'nin halifelik makamına dair Cumhurbaşkanı ve Başbakan'a yazdığı mektupların ilgili makamların eline ulaşmadan yayınlayan gazetecileri konu ettiği karikatüründe kafesin içinde olan üç kuş gözükmektedir.

Karikatürün yan anlamı için kafesteki kuş olarak betimlenen kişilerden sol baştaki zatın Tanin gazetesi sahibi Hüseyin Cahit, ortadaki gözlüklü şahsın Tevhid-i Efkâr gazetesi sahibi Velit Ebüziyya en sonda yer alan kişinin ise İkdam gazetesi sahibi Ahmet Cevdet, olduğu söylenmelidir. Karikatürün kafesteki kuş kompozisyonu ile anlatmak istediği gazetecilerin mahkemenin verdiği hüküm dahilinde hapse mahkûm edildiğidir. Hayvanların ıslahı için tesis edilen kafesin insanlar için tasarlanmış hali hapishanedir ve her ikisinde de esaret esnasında terbiye esastır. Bu bağlamda kafes objesi ile gazetecilerin mahkumiyetine vurgu yapan karikatürün Tanin, İkdam ve Tasviri Efkâr gazetelerinin sahipleri olan kişilerin böylesi bir esaretten ders alıp kendilerini düzeltmesi gereğini sezdirmek istediği ifade edilebilir.

Karikatürün söyleminde yer alan: *"Bülbülün çektiği dili belasıdır!*" tümcesi ilerisini düşünmeden söylenen ve insanın başını derde sokan durumlar için kullanılan bir deyimdir. (https://sozluk.gov.tr/, 2023) Söylemde yer alan bu deyim güle olan aşkını anlatmak için diğer kuşlardan farklı olarak gecede öten ve bu büyük sevdasından dolayı edebiyatta aşk ile metaforize edilen bülbülün, (https://islamansiklopedisi.org.tr/bulbul, 2023) sesi güzelde olsa "zamansız öttüğü için" özgürlüğüne son verilerek cezalandırıldığını anlatmaktadır. Bu edebi anekdot ışığında bahsi geçen mevkuf gazetecilerin görevlerini icra etmek amacıyla da olsa Hint liderlerinden gelen mektubu destursuz ve zamansız bir şekilde yayınladıkları için hürriyetlerinden mahrum edildikleri zikredilebilir.

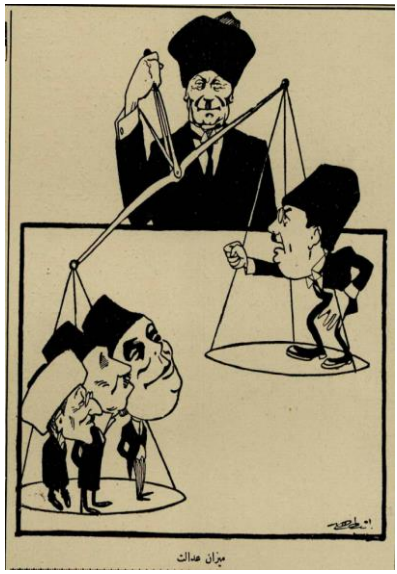

(Tasvir-i Efkâr,15 Aralık 1923)

Araştırmanın halkalarından birini oluşturan ve İstanbul İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanan gazetecilerden Ebüziyya Velit'in sahibi olduğu Tasviri Efkâr gazetesinde yer alan ve bu bakımından son derece önem arz eden karikatürde heykel şeklinde tasvir edilen bir kadının işaret parmağı ile bir yazıya dikkat çekmeye çalıştığı görülmektedir.

Karikatürün yan anlamının mitolojik bir karakteri anımsatan kadın heykeli üzerine bina edildiği son derece barizdir. Bu netliğin adresinin ise mitolojide "adalet" dendiğinde akla ilk gelen "Adalet ve Düzen Tanrıçası Themis" ve O'ndan ilham alınarak yapılan "Adalet Heykeli" olduğu belirtilmelidir (Küçüktaşdemir, 2017, s. 88). Günümüzde bir elinde terazi diğer elinde kılıç tutan, gözleri bağlı Adalet Tanrıçası Themis'e atfedilen heykel bulundurduğu imgeler açısından adeta bir kompozisyon örgüsüdür. Themis'in sağ elinde tuttuğu "kılıç" verilen cezanın caydırıcılığını; sol elinde taşıdığı "terazi" adaletin dengeli bir şekilde dağıtılması gereğini; "göz bağı" hukukun tarafsızlığını;" bakire kadın" ise özgürlüğe işaret etmektedir. Karikatür bu dizayn örgüsünün tüm detaylarına yer vermemişse de ana manşetine taşıdığı "Adalet ve Düzen Tanrıçası" tasviriyle İstiklal Mahkemelerinden beklediğinin "adaletin tecelli etmesi" olduğu hissedilmektedir. Ayrıca karikatürde Themis'in arkasında yer alan şehrin İstanbul olduğu ve bu şehirden hareketle burada kurulan İstiklal Mahkemelerine bir gönderi yapıldığı da söylenebilir. Diğer taraftan Tanrıçanın tacında bulunan güneş gibi parlayan "yıldız" objesinin adalet ışığı olarak kurgulandığı ve bu kurguyla da karikatürün "adalet" mevhumuna duyduğu inancı anlatmaya çalıştığı da beyan edilebilir.

Karikatürün üst kısmında yer alan "*Adaletin tecellisine intizar ediyoruz*." söylemi İstiklal Mahkemesi'nin vereceği karara -hakkaniyet çerçevesinde- itimat edildiğinin izahıdır. Karikatürün iç kısmında tanrıçanın işaret ettiği dairede Arapça olarak yazılan: "*El-adlü esasül mülk*" yani "*Adalet mülkün temelidir.*" cümlesine rastlanmaktadır. Hazreti Ömer'in söylediği rivayet edilen (Bağdemir, 2006, s. 285-286) bu tümcede yer alan "mülk" sözcüğünün Arapça karşılığı "devlettir". (https://sozluk.gov.tr/, 2023) Şu hâlde söylemin, bir devletin var olmasının ön şartını "adaletin" hakkaniyetli bir şekilde tesis edilmesi üzerine bina ettiği söylenebilir. Esasında söylemde belirtilen bu istem yeni bir şey değildir. Nitekim Osmanlı Devleti ülkenin bekası için hukuk, saltanat, devlet, ordu, hazine, halk gibi unsurlarla formülüze ettiği esaslar bütününe "Adalet Dairesi /Adâlet Çemberi demiş ve bu çemberin tüm esaslarını ise "adalet" mefhumu üzerine yerleştirmiştir. (Okumuş, 2005, s.46) O halde bu tarihi bilgiden feyz alan karikatürün iktidardan adaletin sağlanmasını talep ettiği de telaffuz edilebilir.

(Zümrüdüanka,18 Aralık1923)

Zümrüdüanka dergisinin İstanbul İstiklal Mahkemeleri'ni konu ettiği karikatüründe teraziyi dengede tutmaya çalışan bir şahıs dikkat çekmektedir.

Karikatürün örtük anlamının izahı için teraziyi dengede tutmaya çabalayan zatın İstanbul İstiklal Mahkemesi Başkanı İhsan Bey'e; terazinin sağ kefesinde bulunan şahsın İstanbul Baro Başkanı Lütfi Fikri Bey'e; baskülün sol kefesinde yer alan şahısların ise sırasıyla (soldan-sağa doğru) Tevhid-i Efkâr gazetesi sahibi Velit Ebüziyya, İkdam gazetesi sahibi Ahmet Cevdet, Tanin gazetesi sahibi Hüseyin Cahit beylere atfedildiği söylenmelidir.

Karikatür, 13 Aralık 1923'te göz altına alınan ve 15 Aralık'ta tutuklanan Lütfi Fikri Bey'i merkeze almıştır. (Aybars, 2009, s. 186) 10 Kasım 1923 tarihli Tanin gazetesinin "*Huzur-u Hazret-i Hilâfetpenâhîye, Açık Bir Arîza*" başlıklı yazısı ile Akşam gazetesinin 15 Ekim 1923 tarihli nüshasında yayımlanan "*Lütfi Fikri Bey, Meşrutiyet Tarafdârı*!", "*Necmeddin Sadık Bey'e Cevaplarım*" başlıklı yazılarından dolayı hapsedilen ve terazinin kefesinde diğer gazetecilere göre daha ağır basan ve terazinin dengesini bozan Lütfi Fikri Bey'in (TBMM, İstanbul İstiklâl Mahkemesi Zabıtları,Cilt 2,2015, s. 4)Tanin, İkdam, Tasviri Efkâr gazetecilerine göre daha suçlu görüldüğü anlaşılmaktadır.

Karikatürde yer alan ve iki şey arasında eşit oranı matematiksel bir şekilde ölçüp dengeyi sağlamaya yarayan "terazi" nesnesi hukuki davalarda adaletin adil bir şekilde dağıtılması gereğini simgelemektedir. (Küçüktaşdemir,

2017, s. 92) Lakin İhsan Bey'in bu baskülü dengede tutamadığı görselinden hareketle mevkuf gazetecilerin tutuklanmalarına neden olan gerekçenin Lütfi Fikri Bey'in işlediği suç yanında hafif kaldığı ve yahut mahkeme başkanının bu konuda dengeyi sağlayamadığı ifade edilebilir.

Karikatürün söylemi son derece kısa ve net olan "mizanı adalet" ifadesinden oluşmaktadır. Bir şeyin ağırlığını belirlemek anlamında kullanılan mizan (https://sozluk.gov.tr/, 2023) dinî olarak da ahiret gününde amellerinin tartılacağı terazi/tartı manasına da gelmektedir. Bu bağlamda bir kimsenin dinin emirlerini yerine getirmek için yaptıkları eylemler anlamına gelen amellerini(https://islamansiklopedisi,mizan/) hesaba çeken "mizan" tartısının söz konusu olan kişileri ahiret bırakmadan bu dünyada yargıladığı ve bu ölçümde günahları fazla olan İstanbul Baro Başkanı Lütfi Fikri Bey'in terazideki dengeyi alt-üst ettiği telaffuz edilebilir.

(Karagöz,29 Aralık 1923)

Karagöz dergisinin İstiklal Mahkemelerinin yargılamalarını konu alan karikatüründe bir kişinin darp edildiği gözlemlenmektedir.

Karikatürün örtük anlamını daha doğru yorumlama adına darp edilen kişinin Hint Müslümanları liderlerinden olan Ağa Han; darp eden kişilerden en önce olanın fesindeki "Vatan" yazısından; yanında yumruğu havada olan kişinin kolundaki (net okunmamakla birlikte) "Akşam" sözcüğünden; en arkadaki gözlüklü şahsın yine kolundaki "Vakit" kelimesinden hareketle bu gazetelerin başmuharrirleri olduğu zikredilebilir.

Dönem gazetelerinde yer alan fotoğraflar ve karikatürler üzerinde yapılan çalışmalar bu şahısların: Vatan gazetesinin sahibi ve başyazarı Ahmet Emin (Yalman), "Vakit" gazetesinin sahibi Mehmet Asım (Us), Akşam gazetesi sahibi Necmettin Sadık (Sadak) olduğunu göstermiştir.

Karikatürde yer alan gazetecilerin Ağa Han'ı tartaklamaları İstiklal Mahkemelerinin kurulmasının baş sorumlusu olarak Ağa Han'ı gördüklerini ve yahut mevkuf gazetecilerin suçsuzluğuna inandıklarını anlatmaya yöneliktir. (Yalman, 1997, 907; Vatan,10 Aralık 1923)

"İşimize karışan Hintli" başlığı ile giriş yapılan söylemde yer alan "Hintli" kelimesiyle kastedilen kişinin Ağa Han ve bu minvalde gönderdiği mektup olduğu alenidir. Bu netlikten hareketle söylemin mektupta dile getirilen talebi Türkiye'nin iç işlerine karışmaya dönük bir hamle olarak mütalaa ettiği ileri sürülebilir.

Hacivat'ın: "*Vur Karagöz acıma! Başında silindir şapkayla ta Londra'dan Müslüman işlerine karışıp üç beş arkadaşımızı günlerce hapiste yatıran bu herifi gebertsem hırsımı alamam!"* sözleri gazetecilerin hapsedilmesinin sebebinin Ağa Han olarak kabul görüldüğünün ispatıdır. Diğer taraftan Karagöz'ün: "*Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla olsun! Bu dayak İnşallah O'nu parmaklayana da ibret olur!*" tümcesinde yer alan ve herhangi birine dolaylı olarak uyarı amaçlı kullanılan "Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla" deyiminde (https://sozluk.gov.tr/, 2023) gelin olarak üstü kapalı ikaz edilen devletin "İngiltere" olduğu ortadadır. Bununla birlikte cümlenin son deminde bulunan "*parmaklayana da ibret olur."* cümlesindeki *"*parmaklamak" kelimesinin "dürtmek" (https://sozluk.gov.tr/, 2023) olduğu göz önüne alındığında mektupların gönderilmesinde İngiltere'nin yönlendirici olduğu ve Türkiye'nin mektuplara karşı sergilediği sert tutumdan esas itibarıyla İngiliz Hükümeti'nin ders alması gerektiği söylenebilir. Diğer taraftan karikatürün söyleminde verilmek istenen ana mesajın İsmet Paşa'nın 8 Aralık 1923'te meclis oturumunda bu kişilerin İngiliz Hükümeti'nin etkisiyle hareket ettiğine dair dillendirdiği beyanatıyla (Aybars, 2009,s.175) birebir örtüştüğü ve yahut bu söylemin çizgilerle hayat bulmuş hali olduğu da ifade edilebilir.

(Kelebek,17 Ocak 1924)

Kelebek dergisinin İstiklal Mahkemelerinin hükümlü gazetecilerle ilgili kararını 2 Ocak 1924'te açıklamasından sonra kaleme aldığı karikatüründe eğlenen bir guruba kafes/ parmaklık penceresinden bakan biri göze çarpmaktadır.

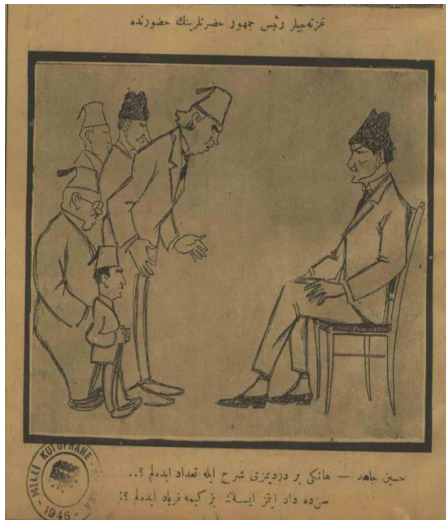
Karikatürün yan anlamını daha iyi tahlil etme adına bir kutlama yaptığı sezilen bu şahısların kimleri sembolize ettiğine bakılmalıdır. İstiklal mahkemesinin verdiği kararı müzik eğlencesi halinde tasvir eden karikatürün merkezine yargılamalarda öne çıkan ve haklarında beraat kararı verilen saksafonu üfleyen Hüseyin Cahit'i; darbukaya vuran Ebüziyya Velit'i, piyanoya basan Ahmet Cevdet'i ve hakkında mahkûmiyet kararı çıkan Lütfi Fikri Bey'i oturttuğu görülmektedir.

Karikatürün insanların genellikle keyifli olduğu anlarda sergilediği mutlu-mesut eğlenceli hallerini gazetecilere uyarlanmasının sebebi İstiklal Mahkemelerinin verdiği beraat kararıyla ilintilidir. Diğer taraftan Lütfi Fikri Bey'in mecazi olarak hapishane manasına gelen (https://sozluk.gov.tr/, 2023)kafes bir pencere/parmaklıklar ardında yalnız olarak betimlenmesi ise İstiklal Mahkemesi kararı çerçevesinde beş yıl kürek cezasına mahkûm edilmiş olmasıyla ilişkilidir.

Karikatürün üst kısmında yer alan "Matbuat Konseri" cümlesinde vurgu "konser" sözcüğünün üzerine inşa edilmiştir. Zira bir sanatçının eserlerini bir topluluk önünde seslendirmesi anlamına gelen "konser" (https://sozluk.gov.tr/, 2023) ile gazetecilik mesleği; "sanatçı" ile gazeteciler, "topluluk" ile de İstiklal mahkemesi arasında bir korelasyon tesis edilmiş ve

kurulan bu bağlantı ile de gazetecilerin mahkeme karşısında verdikleri müdafaalarına atıf yapılmıştır. Böylece söylem yaptığı bu atıfla, gazetecilerin eserlerini/yayınlarını savunma ve yahut icra ediş biçiminin beratla sonuçlanan bir kutlamaya dönüştüğü mesajını vermek istemiştir.

"*Çektim elimi hasılı dünya hevesinden azad idelim mürg-i dili tel kafesinden"* yazarı belli olmayan Tatyos Efendi'nin (İlgar, 2014, s.172-207) bestelediği, Hüseynî makamında icra edilen bir şarkıdır ve orijinali *"Çektim elimi gayrı bu dünya hevesinden, azad edeyim mürg-i dili ten kafesinden"* şeklindedir. (İlgar, s. 398) Şarkının orijinalinde yazılan "ten" kelimesinin "tel" sözcüğüne evrildiği ve bu evrilmenin ise "hapishane" manasını çağrıştırmak için yapıldığı ifade edilebilir. Bu dönüştürmeden hareketle şarkının mısrasının denklik bağlantısı şöyle izah edilebilir: "Çektim elimi: vazgeçtim"; "hasılı dünya heveslerinden: geçici dünya heveslerinden"; "azad idelim: özgür bırakalım"; "mürg-i dili (https://www.luggat.com.) tel kafesinden: gönül kuşunu hapishanesinden". Şu hâlde dizenin çevirisinin: "Vazgeçtim geçici dünya heveslerinden, özgür bırakalım gönül kuşunu hapishanesinden" biçiminde olduğu ve bir isyanı, sitemi, beklentiyi anlattığı telaffuz edilebilir. Şarkıyı aşk perspektifinde yorumlayan Ahmet İnam "Gönül Kuşunu" kendini aşması ufkunu genişletmesi başka olanı tanıyıp bilmesi ve ön yargılarını sorgulaması gereken yaşama çabası olarak açıklamıştır. (İnam, 2019, s. 15). İnam'ın bu açıklamasından feyz alındığında söylemin, gazetecilerin yapılan/yapılacak olan devrimleri önyargılarından soyutlayarak daha geniş bir pencereden bakmaları gereğini vurguladığı ileri sürülebilir.

(Akbaba,7 Şubat 1924)

Akbaba dergisinin İstanbul İstiklal Mahkemesinin faaliyetlerini tamamlamasından yaklaşık bir ay sonra Mustafa Kemal Paşa ile gazeteciler arasında İzmir'de (5 Şubat 1924) gerçekleşen toplantıyı (Yalman, 1997, s. 914) konu edindiği karikatüründe sandalye de oturan bir kişinin karşına dizilmiş bir grup insan gözükmektedir.

Karikatürün örtük manasını daha iyi ortaya koyma adına sandalye de ayak ayak üstüne atmış kendisinden son derece emin bir şekilde oturan kişinin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa olduğu izah edilmelidir. Karşısında yer alan şahıslara bakılacak olunursa en önde el-kol yordamı ile bir şeyler anlatmak için çabalayan zatın Hüseyin Cahit, sağ yanında son derece minimalist resmedilen zatın Ahmet Emin, sol tarafında betimlenen kişinin Necmettin Sadak, gözlüklü ve etine dolgun olan şahsın Mehmet Asım ve en solda olan kişinin ise Ahmet Cevdet olduğu tahmin edilmektedir.

Karikatürün İzmir'de harp oyunları nedeniyle bulunan Mustafa Kemal Paşa ile basın mensupları arasında organize edilen ve bilhassa iktidarla İstanbul basını arasındaki buzları eritmek amacını da güden toplantıya katılan: Ahmet Emin (Vatan), Hüseyin Cahit (Tanin), Ahmet Cevdet (İkdam), Hüseyin Şükrü (Tercüman-ı Hakikat), Celal Nuri (İleri), Necmettin Sadık (Akşam), Mehmet Asım (Vakit) gibi gazetecileri görsel bir şölen edasıyla tanıttığı ifade edilebilir. Mustafa Kemal Paşa bu toplantıda: "*Türkiye matbuatı milletin hakikî şada ve iradesinin tecelligâhı olan Cumhuriyetin etrafında çelikten bir kale vücuda getirecektir. Bir fikir kalesi, zihniyet kalesi. Erbabı matbuattan bunu talep, Cumhuriyetin hakkıdır. Bugün milletin samimî olarak müttehit ve mütesanit bulunması zaruridir. Umumun selâmeti ve saadeti bundadır. Mücadele bitmemiştir…*" (Atatürk,1997, s.171; Hâkimiyeti Milliye,7 Şubat 1924) sözleriyle gazetecilerden devrimler konusunda destek istemiştir. 5 Şubat 1924'te İzmir'de yapılan bu görüşmenin esasında 16-17 Ocak 1923 günleri arasında yapılan ve Mustafa Kemal Paşa'nın gerçekleştirmeyi düşündüğü icraatlarını açıkladığı İzmit gazeteciler toplantısını anımsattığını ve Paşa'nın her iki toplantıda da inkılâplar noktasında basını yanında görmek istediğini telaffuz edilmelidir. (Akandere, 2001, s.124-136; Yalman,1997, s.910)

Karikatürün söylem analizinin üst kısmında yer alan: "Gazeteciler reisi Cumhur Hazretlerinin huzurunda" tümcesinin 5 Şubat 1924'te İzmir'de yapılan basın toplantısına işaret ettiği açıktır. Karikatürün alt kısmında Hüseyin Cahit'e ait olduğu belirtilen: "Hangi bir derdimizi şerh ile tâdad idelim? Sende dâd itmez isen biz kime feryad idelim? cümlesinde geçen geçen: "şerh" kelimesinin "açma, açıklama"; "tâdad etmek" (https://sozluk.gov.tr/) sözcüğünün "saymak"

;(https://www.luggat.com) "dâd" tabirinin "adalet, doğruluk, ihsan, vergi" (www.osmanice.com) ve "feryad etmek" sözünün ise "haykırmak/ şikâyet etmek/ büyük bir sıkıntı içinde bulunmak" (https://sozluk.gov.tr/) manalarına geldiği dillendirilmelidir. Kelimelerin anlam izahından hareketle tümcenin günümüz Türkçesine çevirisinin: "Hangi derdimizi açıklayıp sayalım, sen de bize adil davranmazsan kime haykıralım/ şikâyet edelim/ sorunumuzu anlatalım" şeklinde olduğu söylenebilir.

Bu çeviri ışığında gazetecileri temsilen konuştuğu varsayılan Hüseyin Cahit'in İstanbul İstiklal Mahkemelerinin kurulması başta olmak üzere basının pek çok sorunu olduğuna ve bu sorunları aşmada, adaletin sağlanmasında en yüksek makam olarak gördüğü Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya serzenişte bulunup O'ndan yardım istediği ifade edilebilir.

Sonuç

"Gülmek", "ağlamak", "kızmak", "sevmek" …vb. gibi sıralayabileceğimiz ve dünya lisanlarına göre yazımı farklılık gösteren kelimelerin ne ilginçtir ki insanoğlunda yarattığı mutluluk, üzüntü, sinir, sevgi gibi duygu durumları ortaktır. Bu gerçeklikten feyz alan insan oğlu hislerini anlatmak için simgelere ve yahut son dönemdeki ismiyle "emojilere" başvurmuştur. Esasında insanın duygularını/meramını anlatmak için başvurduğu böylesi bir yöntem yeni bir şey değildir, İlk Çağ'da mağara duvar resimlerine kadar götürebilecek olan bu duygu aktarım yolunu, kelimelerden ayırıp özel ve ayrıcalıklı kılan "evrensel" niteliğidir. Çizginin bu niteliği Millî Mücadele'nin akabinde kurulan ve Cumhuriyet'in gazetecilerle ilk büyük sınavı olan yargılama evresi için de geçerlidir. Aslında bu yargılama sürecinin başlangıcı yeni inşa edilen Cumhuriyetin eski sistemi kökünden değiştirmek için devrim hareketlerine girişmesiyle başlamıştır. Cumhuriyetin, tüm genel geçer düşünceleri kökten sarstığı bu değişim hamlesi bazı kesimlerin geleneksel bağlarıyla tesis ettikleri güçlü alışkanlıklarıyla örtüşmemiştir. Bu geleneksel bağın en kuvvetli hissedildiği sahalardan biri yönetim erkine duyulan tarihsel minnet borcu olmuştur. Bu minnet borcunun hissiyatıyla hareket eden birtakım kişilerin saltanatın kaldırılmasından sonra Hilafet makamını korumak için yaptığı çalışmalar yeni kurulan Cumhuriyeti tedirgin etmiştir. Ananevi duyguların yoğun yaşandığı alanlardan biri olan basının -özellikle İstanbul basınının- halifelik makamının devamından yana sergilediği tavra karşı, eyleme geçen iktidar devrimlerin önünü açmak, laik devlet yapısını güçlendirmek, hilafet lehine sahnelenen direnci kırmak ve eski sistemin geri gelmeyeceğinin mesajını vermek gayesi ile İstanbul İstiklal Mahkemeleri'ni

vücuda getirmiştir. Yeni sistemin getirdiği yeniliklere karşı sert eleştirilerde bulunan bilhassa İstanbul basınına bir uyarı mahiyetini taşıyan bu yargılama süreci muhalif basına bir göz dağı verme misyonu görmüştür. Nitekim İstanbul İstiklâl Mahkemesinin aynı mektubu yayınlamalarına rağmen iktidara yakın bir yayın politikası takip eden İleri ve Tercüman-ı Hakikat gazeteleri hakkında bir soruşturma başlatmaması hedefin muhalif basın olduğunu kanıtlar mahiyettedir. (Bengi, 2016, s. 360) Muhalif kalemleri yıldırma fonksiyonu gören ve 10 Aralık 1923'ten 2 Şubat 1924 tarihine kadar yaklaşık iki ay çalışan (TBMM,İstanbul İstiklâl Mahkemesi Zabıtları,Cilt 2,2015, s. 8) İstanbul İstiklal Mahkemesinin görevini tamamlamasından hemen sonra TBMM aldığı bir kararla 3 Mart 1924'te Halifelik kurumunu kaldırmıştır.

Konuya temas eden karikatürlere bakıldığında İstanbul İstiklal Mahkemesinin kurulmasına neden olan mektubu, Türkiye'nin iç işlerine müdahale olarak değerlendirdiği ve gazetecilerin suçsuz olduğunu vurgulamaya çalıştığı söylenebilir. Öte yandan konuyla alakalı olarak duruşmalarda alınan kararları kronolojik bir üslup ve görsel bir şölen edasıyla sergileyen karikatürlerin, olayı daha somut daha anlaşılır daha dikkat çekici bir hale getirmek için çaba sarfettiği de ifade edilebilir.

KAYNAKLAR

Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi

TBMM Gizli Meclis Tutanakları

TBMM İstanbul istiklal Mahkemesi Tutanakları

Kitaplar

Atatürk, M. Kemal. *Nutuk. (*Elektronik Kitap) Çeviren: Bedi Yazıcı.

*Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri***.** C.IV. (1991). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. (1997). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Atay, Falih Rıfkı. (1980). *Çankaya*, İstanbul: Sena Matbaası.

Aybars, Ergun. (1975). *İstiklâl Mahkemeleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aybars, Ergün. (2009). *İstiklal Mahkemeleri. Ankara*: Ayraç Kitabevi.

Barthes, Roland. (1979). *Göstergebilim İlkeleri*. Çev. Berke Vardar-Mehmet Rifat, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Demirel, Ahmet. (1995). *Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Erkman, Fatma. (1987). *Gösterge Bilimine Giriş*, İstanbul: Alan Yay.

Guiraud, Pierre. (1975). *Anlambilim*. Çev. Berke Vardar, İstanbul: Gelişim Yay.,

İnönü, İsmet. (1987). *Hatıralar*.2. Kitap, Ankara.
Lefebvre, Georges. (2009). *Fransız Devrimi.* Çeviren: Heval Bucak, İstanbul: Hil Yayınları.
Orbay, Rauf. (1993). *Cehennem Değirmeni-Siyasi Hatıralarım.* C:2, İstanbul: Emre Yayınları.
Rifat, Mehmet. (2009). *Göstergebilimin ABC'si,* İstanbul: Say Yay.
Soboul, Albert. (1969). *1789 Fransız İnkılâbı Tarihi.* Çeviren: Şerif Hulûsi İstanbul: Cem Yayınevi.
TBMM, (2015). *İstanbul İstiklâl Mahkemesi Zabıtları*. Cilt:2, Ankara:
TBMM Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi.
Tunçay, Mete. (1981*). Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*. İstanbul: Yurt Yayınları.
Yalçın*,* Hüseyin Cahit. (2000). *Siyasal Anılar*, İstanbul: Şefik Matbaası.
Yalman, Ahmet Emin. (1997). *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*. Cilt:2, Yayına Haz.: Erol Sadi Erdinç, İstanbul:
Özener Matbaacılık.

Makaleler

Akandere, Osman. (2001). "Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı (16-17 Ocak 1923) ve Bu Toplantıda Verilen Önemli Mesajlar". *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* Konya 2(1),124-136.
Bağdemir, Abdullah. (2009). "Adalet Mülkün Temelidir". Özdeyişi Üzerine" *Turkish Studies*, 4(3),283-296.
Çelik H, Ekşi H., (2013). "Söylem Analizi", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27),99-117.
Fettahoğlu, Yeşim. (2019). "Rakîb Kelimesinin Semantik Analizi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34, 212-221.
Okumuş, Ejder. (2005). "Osmanlılar'da Siyasal Bir Kurum Olarak Adâlet Dairesi". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 3(5), 45-51.
Sezgin Ö., Şaylan G., "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası". *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,* C:8, 2043-2051.

Sempozyum, Kongre ve Kitap Bölümleri

Bengi, Hilmi. (2016). "İstiklâl Mahkemelerinde Yargılanan Gazeteciler". *İstiklâl Mahkemeleri Sempozyumu*. Yayına Haz.: Aynur Yavuz Akengin. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay.:345-410.
İnam, Ahmet. (2019). "*Aşkın Halleri: Aşk Üzerine Disiplinlerarası Bir İnceleme*, "Aşkta Sevgiliyi Aşmak" Ankara: Um:ay Vakfı Yayınları ,15-26.
Mercan, M. Salih. (2018). "Son Hilafette İç ve Dış Siyaset" Mardin III. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi, 211-244.

Tezler

Azman, Ayşe. (1994). *Türk Basınında Siyasi Bir Gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Bölümü, İstanbul.

Demirel, Merâl. (1995). *Bir Siyaset ve Düşün Adamı Abdülkadir Kemali Öğütçü (1889-1949*). Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İlgar, Koray. (2014). *XIX. Yüzyıl Osmanlı-Türk Müziği Ekseninde Bestekâr Kemânî Tatyos Efendi''nin Müzikal Kimliği Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bilimleri Anasanat Dalı, Erzurum,

Sert, Yusuf. (1995). *Halifeliğin Kaldırılmasının Konya Basını ve Kamuoyundaki Yansıması*. Yüksek Lisans, Selçuk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı, Konya.

Uzun, Hakan. (2005). *Atatürk'ün Nutuk'unun İçerik Analizi.* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Süreli Yayınlar

Gazeteler

Hakimiyet-i Milliye

İkdam

Tanin

Tasviri Efkâr

Vakit

Vatan

Dergiler

Akbaba

Karagöz

Kelebek

Zümrüdüanka

İnternet Kaynakları

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr

https://islamansiklopedisi.org.tr

https://hukuktar.org/

https://www.luggat.com

https://www.osmanice.com

https://sozluk.gov.tr/

https://www.seslisozluk.net/